

Takakannen esittelyn mukaan 'Hullun työn tauti' -kirja on suunnattu 'itse kullekin' työn, terveyden ja hyvinvoinnin kysymyksiä pohtivalle. Kolmen kuntoutuksen ja mielenterveytyksen monituttelijan tekemää kirjaa ei tarjota oppaaksi eikä oppikirjaksi, vaan lukemiseksi. Se on kirja työhyvinvoinnista, mutta se ei

sisällä työhyvinvointia lisääviä reseptejä, ei määrittele työhyvinvoinnin mittareita, vaan haastaa lukijan määrittelemään oman paikansa työhyvinvoinnin maailmassa.

Kirjan taustalla on tutkimushanke, jonka tavoitteena oli osoittaa työhyvinvointia käsittelevän julkisen puheen 'liturgisuus', t.s. yksipuolisuus ja epäkiinnostavuus, ja paljastaa kokemukset, ajatukset, sanastot ja ideat, joiden avulla ihmiset henkilökohtaisessa arjessaan käsittelevät työhyvinvoinnin kysymyksiä. Tutkimusmetodeiksi valittiin julkisen puheen (tekstien) ja yksityisen puheen (haastattelujen) analyysi. Osoittautui, että haastattelukontekstissa esitetyn puheen 'liturgisaatioaste' on varsin korkea, ja tutkijat joutuivat esittämään lisäksi kysymyksen: miksi ihmisten on vaikea puhua työhyvinvoinnista henkilökohtaisella ja tuoreella tavalla?

Vaikeus saada ihmiset puhumaan odotetulla tavalla on tulkittavissa yksilötasolle ulottuvaksi indoktrinaatioksi. Se vain vahvistaa tutkijoiden käsitystä, jonka mukaan erillistieteet ja hallinnonalat esineellistävät työntekijän työhyvinvoinnista puhuessaan. 'Produktivismi', talouden, teknologian ja tuotannon yliarvostus, leimaa sekä teollista tutkimusta että työhyvin-

TUTKIMUSPAMFLETTI TYÖHYVINVOINNISTA

Eero Riihonen, Mikko Makkonen, Ilpo Vilkkumaa:
Hullun työn tauti. Lukemisto tulevan
työhyvinvointikeskustelun pohjaksi.
Osuuskunta Vastapiano, Tampere, 2002. 138 s.

vointiohjelmia että työpaikkatason käytäntöjä.

Haastattelumenetelmän osoitettua epätydyttäväksi olisi metodisesti seuraava askel ollut osallistuva havainnointi. Tavallaan tutkijat ovat sitä harjoittaneetkin, sillä kirjaan sisältyy 'ideapäiväkirjaksi' nimettyjä jaksoja, joissa esitetään paitsi kirjoittajien omia kokemuksia ja ajatuksia myös heidän asiakastyössä ja työyhteisössä tekemiään havaintoja.

Kirja koostuu lyhyistä teksteistä, joita on kuutta lajia: ideapäiväkirjan lisäksi tutkijat taustoittavat työtään kirjallisuuskatsauksen tyyppisellä filosofis-sosiologisella lukupäiväkirjalla, 'haastatteluiksi' ja 'leikkeiksi' nimetyt jaksot sekä 'lainaukset' tutkijoiden omista kaunokirjallista teksteistä edustavat empiriaa, ja tutkimuksen menetelmiä ja asettamia esitellään kirjan alussa ja loppussa olevissa 'kommenteissa'.

Kun kirjaa lukee sillä silmällä, tutkimusraportin elementit siis näkyvät läpi, vaikka kirjoittajien ilmeisenä tavoitteena on ollut niiden pirstominen ja häivyttäminen tai ainakin etäisyyden ottaminen perinteisestä kaavasta. Kirja on tiivistelmä tutkimuksen loppuraportista, joka ehkä on myös muodoltaan perinteisempi. Tiivistelmäisyys yhdessä valitun rakenne-

ratkaisun kanssa - tekijät luonnehtivat teosta 'breviaarioksi' - tekee kirjasta hajanaisen. Lyhyet tekstit on ryhmitetty kuudeksi luvuksi, mutta silti kirjaa on helppo moittia sillisalaatiksi. Kokonaisuutta sitova punainen lanka on ohut, ja luvut ja koko kirja ovat vaarassa hajota kokoelmiksi erillisiä kommentteja, joiden joukossa on löysiksi jääneitä yrityksiä, mutta myös timanteiksi kiteytyneitä havaintoja. Jälkimmäisistä on hyvä esimerkki teksti 'Työelämästä toipuminen', joka rinnastaa avioeron ja potkut ja esittää, että uuden ammatillisen loiston löytäminen on vaikeampaa kuin uuden parisuhde-loiston.

Kirjaa voi luonnehtia tutkimuksen pamfletisoinniksi. Ajankohtaisuuden kääntöpuoli on lyhytikäisyys. Väite, että työelämässä riehuvalla hullun lehmän tautia muistuttava epidemia, joka tuhoaa ihmisten aivot, on rankka ja sopii hyvin pamflettiin. Mutta hullun lehmän tauti on jo pois uutisotsikoista, mikä saa myös käsillä olevan kirjan vaikuttamaan vanhentuneelta. Taistelussa hullun lehmän tautia vastaan ollaan voitolla eikä siitä tarvitse enää puhua - onko näin myös hullun työn taudin suhteen?

Tiukka empiirikko ei varmasti vakuuta kirjan kannanottojen ja johtopäätösten perusteista. Voi olla, että "meneillään näyttää olevan työhyvinvoinnin edistämisen kriisi (...) asiantuntijalaitokset ja tutkijat ovatkin jonkinlaisia viimeisiä rituaalimestareita, jotka vartioivat työhyvinvointiajattelun hiillosta", mutta kirjoittajat olisivat joko saaneet sanoa vielä selvemmin, että kaikki - myös tämä kirja - on kieltä ja

konstruktiota, tai sitten mennä vielä askeleen pamfletin suuntaan. Samalla olisi paikoin löysästi jutustelevaa tyyliä voinut hioa iskevämmäksi.

Kirjassa ei juurikaan mainita hyvinvointityötä tekeviä professioita, vaikka kirjoittajat itsekin tekevät työtä omalla kohdallaan professioiden kirjossa. Voidaan perustellusti olla sitä mieltä, että työhyvinvointi syntyy jos on syntymään työyhteisöissä, ja sitä ulkopuolelta tarkastelevilla ja manipuloimaan pyrkivillä asiantuntijoilla on vain vähän todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa siihen. Silti voi olla yhtä mieltä kirjoittajien kanssa siitä, että asiakastyöntekijä tai virkamies, joka katselee asioita ensi sijassa järjestelmien ja asiantuntijuuteen liittyvien

päähänpintymien kannalta, ei sovi työhyvinvoinnin edistämishommiin.

Oman professioni - lääkäreiden - joukosta ainakin yleis- ja työterveyslääkärit ja psykiatrit ja tietenkin kaikki kuntoutusjärjestelmissä työskentelevät kollegat saivat luvan lukea tämän kirjan ja pohdiskella, mitä itse kunkin kohdalla merkitsee moniammatillisuus ja yhteistyö toisaalta, kokonaisvaltainen ja asiakaslähtöinen työote toisaalta. Lääketieteen opiskelijoille sen sijaan näitä asioita ei kannattane yrittää opettaa tämän kirjan avulla. Henkilökohtaisesti - työhyvinvoinnin tutkijana, tulevien lääkäreiden kuntoutusopinnoista vastaavana yliopistonopettajana ja konsulttoivana ja moniammatillisissa ryhmissä istuvana asiantuntijana -

koin, että omassa työssä näitä asioita on tullut kuultua, luettua, pohdittua ja puhuttua tätä ennenkin.

Edustaako kriittisen kiistakirjoituksen julkaissut kirjoittajaryhmä toisinaajattelijoiden pientä vähemmistöä, vai onko kirja merkki siitä, että perinteiset eväät alkavat olla lopussa yleensäkin työhyvinvointialan ammattilaisilta? Kirja on ajatuksia herättävä analyysi asioiden tilasta ja se onnistunee tavoitteenaan "ennakoida lähitulevaisuudessa todennäköisesti laajemmin esiin nousevia keskusteluaiheita". Tärkeitä nämäkin, mutta olisin kaivannut enemmän näkemyksiä siitä, miten työhyvinvointiasioiden tulisi olla, ja ehdotuksia siitä mitä ja missä pitäisi tehdä toisin.

Pekka Virtanen